

MUNI Law Working Paper Series
David Kosař & Radim Polčák, Co-Editors in Chief

MUNI Law Working Paper 2017.03

Hubert Smekal & Katarína Šipulová

VÝZKUM LIDSKÝCH PRÁV: KRITICKÁ REFLEXE SOUČASNÝCH PŘÍSTUPŮ

December 2017/ Prosinec 2017

Masaryk university * Law Faculty * Brno * Czech Republic
MUNI Law Working Paper Series can be found at:
<http://workingpapers.law.muni.cz/content/en/issues/>

All rights reserved.
No part of this paper may be reproduced in any form
without permission of the authors.

*

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část tohoto working paperu nesmí být v jakékoliv formě
reprodukována bez souhlasu autorů.

MUNI Law Working Paper Series
ISSN 2336-4947 (print)
ISSN 2336-4785 (online)
Copy Editor: Adam Blisa
© Hubert Smekal & Katarína Šipulová
2017
Masarykova univerzita,
Právnická fakulta
Veveří 70, Brno 611 70
Česká republika

Abstract

The review essay discusses, on the basis of four recent books which are examples of current relevant positions in human rights scholarship, current critical approaches towards international human rights regimes and categorises them according to their normative, functional, and methodological bases.

Keywords

Human rights, legitimacy, international law, international courts, effectiveness.

Suggested Citation:

Smekal, Hubert, Šipulová, Katarína 'Výzkum lidských práv: Kritická reflexe současných přístupů' (2017), MUNI Law Working Paper No. 2017.03, available at: <http://workingpapers.law.muni.cz/dokumenty/42026>.

Abstrakt

Tato recenzní esej se na podkladě čtyř nových knih, které lze považovat za příklady současných postojů k lidským právům, zabývá současnými kritickými přístupy k režimům mezinárodních lidských práv a kategorizuje je na základě jejich normativní, funkční a metodologické povahy.

Klíčová slova

Lidská práva, legitimita, mezinárodní právo, mezinárodní soudy, efektivita.

Doporučená citace:

Smekal, Hubert, Šipulová, Katarína 'Výzkum lidských práv: Kritická reflexe současných přístupů' (2017), MUNI Law Working Paper No. 2017.03, available at: <http://workingpapers.law.muni.cz/dokumenty/42026>.

Authors' Contact Details

Hubert Smekal

assistant professor at the Faculty of Social Sciences, Masaryk Univeristy

Email: hsmekal@fss.muni.cz

Katarína Šipulová

specialist at the Judicial Studies Institute, Faculty of Law, Masaryk Univeristy

Email: ksipulova@mail.muni.cz

Kontakt na autory

Hubert Smekal

odborný asistent na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity

Email: hsmekal@fss.muni.cz

Katarína Šipulová

odborná pracovnice na Ústavu pro otázky soudnictví Právnické fakulty Masarykovy univerzity

Email: ksipulova@mail.muni.cz

VÝZKUM LIDSKÝCH PRÁV: KRITICKÁ REFLEXE SOUČASNÝCH PŘÍSTUPŮ¹

Hubert Smekal & Katarína Šipulová

Recenzní esej

Føllesdal, Andreas, Johan Karlsson Schaffer a Geir Ulfstein (eds.) (2013): *The Legitimacy of International Human Rights Regimes. Legal, Political and Philosophical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press.

Moyn, Samuel (2014): *Human Rights and the Uses of History*. Londýn: Verso.

Posner, Eric A. (2014): *The Twilight of Human Rights Law*. New York, NY: Oxford University Press.

Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (eds.) (2013): *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press.

1.	Stručné představení knih	2
2.	Kritika existence a nastavení mezinárodních lidskoprávních režimů	8
3.	Kritika fungování mezinárodních lidskoprávních režimů	10
4.	Kritika výzkumu mezinárodních lidskoprávních režimů	14
5.	Závěr	17
6.	Seznam literatury	19

Po pádu Berlínské zdi převládal ve světové politice optimismus a jeden z hlavních proponentů mezinárodních lidských práv Louis Henkin (1990: ix) v mnohokrát citovaném úryvku zvěstoval: „Žijeme ve věku práv. Lidská práva jsou myšlenkou naší doby, jedinou politicko-morální ideou, které se dostalo univerzálního přijetí.“² Již v průběhu 90. let prvotní nadšení vprchalo, nicméně odborné publikace o mezinárodních lidských právech zůstávaly naladěny pozitivně. Optimistickému táboru dominovali právníci, patrně i pod vlivem obrovského úspěchu Evropského soudu pro lidská práva, z něž se vyvinul plnohodnotný nadnárodní soud s množstvím případů a vysokou mírou poslušnosti vůči rozsudkům ze strany států. Ojedinele se objevovala díla kritická, ale ta buď směřovala vůči lidským právům jako ideji (vizte díla Costase Douzinase) nebo sice proti mezinárodnímu rozměru lidských práv, nicméně od autorů mimo dominantní „západní“ proud (například Makau Mutua). Euroamerický mainstream existenci mezinárodních lidských práv hodnotil s uznáním, ojedinelá kritická pojednání se objevovala spíše jako kapitoly v rámci editovaných knih,³ nikoliv však jako samostatné publikace.

Ještě v roce 1999 Risse, Ropp, Sikkink (1999) a kolektiv ve vlivném díle *The Power of Human Rights: International Norms and Domestic Change* očekávali, že mezinárodní lidskoprávní spirála postupně přispěje k liberalizaci dalších a dalších zemí. První dekáda nového tisíciletí nicméně přinesla nevydařenou „válku proti teroru“, celosvětový vzestup států s nepříliš dobrou lidskoprávní pověstí (Čína a Ruská federace) a naopak kolísání některých „západních“ zemí

¹ Konečná verze textu je volně přístupná v časopisu Středoevropské politické studie: Smekal, H., & Šipulová, K. (2016). Výzkum lidských práv: Kritická reflexe současných přístupů. *Středoevropské politické studie*, 18(4), 381–411. doi: <http://dx.doi.org/10.5817/CEPSR.2016.4.381>.

² „Ours is the age of rights. Human rights is the idea of our time, the only political-moral idea that has received universal acceptance.”

³ Viz např. dílčí kapitoly v Campbell, Ewing a Tomkins (2001 a 2011) nebo Meckled-García a Çali (2006).

(mučení ve Spojených státech amerických, ústavní krize v Maďarsku a Polsku atd.). Přetrvávající porušování lidských práv a ústavní regres některých demokracií se následně promítnuly také na kritickém obratu v akademické reflexi mezinárodních lidských práv.

Téma lidských práv nepřestává přitahovat publikační pozornost akademiků, kteří o něm každoročně vyprodukují stovky nových knižních titulů. Drtivou většinu stále tvoří díla z oboru práva, ať již rozbory právních textů a judikatury, případně právně-teoretická či právně-filosofická pojednání, k nimž se však čím dál častěji přidávají rovněž zástupci jiných disciplín, zejména filosofie, historie a poslední dobou též politologie či mezinárodních vztahů. Do naší recenzní eseje zahrnujeme čtveřici knih, která demonstruje právě oborovou rozmanitost současné knižní lidskoprávní literatury a rovněž upozorňuje na nejdiskutovanější témata. Čtyři vybrané publikace totiž vhodně ilustrují současné relevantní pozice kritických pohledů na mezinárodní lidskoprávní režimy. Samuel Moyn (2014b, *Human Rights and the Uses of History*) zastupuje pohled kritických historiků, Eric Posner (2014, *The Twilight of Human Rights Law*) perspektivu právníků s přesahem do mezinárodních vztahů, Risse, Ropp a Sikking (2013, *The Persistent Power of Human Rights*) a kolektiv politologů a teoretiků mezinárodních vztahů a konečně Føllesdal, Schaffer, Ulfstein (2013, *The Legitimacy of International Human Rights Regimes*) a další přístup filosofů a právních teoretiků. Zároveň také vybíráme tyto knihy proto, že ukazují různorodost současných přístupů – od empirických přes teoretické až po kritické.⁴ Rovněž teoretická perspektiva přináší značnou diferencovanost, knihy zahrnují jak zástupce konstruktivistických (Risse a Ropp a Sikking a kolektiv), tak neorealistickejších (Posner) přístupů.

Na základě vybraných publikací předestíráme argumenty a proti-argumenty ze současné debaty o mezinárodních lidských právech, která ve srovnání s dřívějšími léty přešla do kritičtějšího tónu. Argumenty, které prosakují vybranými publikacemi autorských kolektivů, se dají rozdělit do tří velkých okruhů: (1) kritická reflexe samotné podstaty a legitimacy mezinárodních lidskoprávních režimů a jejich nastavení a obsahu, (2) kritika a obhajoba jejich fungování a působení, a konečně (3) reflexe současného výzkumu mezinárodních lidskoprávních režimů. . Zatímco s některými argumenty lze polemizovat a pokusit se najít styčné plochy, jiné postoje, jak ukážeme, jsou s existencí reálně působících lidskoprávních režimů nekompatibilní.

V recenzní eseji nejprve krátce představíme čtyři aktuální publikace a poté již budeme text strukturovat na základě tří výše vymezených problematických okruhů. V rámci uvedení jednotlivých děl se poněkud většího prostoru dostane knize Samuela Moyna *Human Rights and the Uses of History*, a to i navzdory tomu, že z hlediska akademické relevance nedosahuje významnosti jeho předchozí knihy *The Last Utopia. Human Rights in History*. Důvod je poměrně přímočarý – Moynovy postřehy jsou pro tuzemské prostředí výrazně originální a zásadně se rozcházejí s většinovou domácí lidskoprávní publikační produkcí. Jelikož knize *The Last Utopia* se nedostalo náležité pozornosti, tak skrze na ni navazující publikaci *Human Rights and the Uses of History* aspoň částečně tento informační dluh splácíme.

1. Stručné představení knih

Úvodní nástin základních myšlenek knih prezentujeme na základě logicky navazujících témat, kdy se nejprve zabýváme historicko-teoretickým podhoubím mezinárodních lidských práv, o němž píše Samuel Moyn (2014b). Poté se věnujeme vzniku a efektivitě mezinárodních lidskoprávních

⁴ V rámci uvedených přístupů samozřejmě máme na mysli převažující zaměření dané publikace. Teoretické práce se zpravidla neobejdou bez empirie a naopak, stejně tak kritické obsahují důležité elementy ostatních přístupů.

režimů (Posner 2014), jakož i jejich vlivu na státní realitu (Risse, Ropp a Sikking 2013). Představení knih zakončíme zastřešující filosoficko-teoretickou reflexí mezinárodních lidských práv (Føllesdal, Schaffer a Ulfstein 2013).

Knih *Human Rights and the Uses of History* je souborem časopiseckých článků, v nichž se Samuel Moyn rozepisuje o morálce, lidské důstojnosti, humanitární intervenci, mezinárodních soudech, holokaustu, mučení či o budoucnosti lidských práv. Moyn vychází z myšlenek a dat nashromážděných pro *The Last Utopia* (Moyn 2010), které dále obohacuje o kritickou diskuzi aktuálních knih či témat. Profesor práva a historie na Harvard University hned v předmluvě *Human Rights and the Uses of History* konstatuje, že zatímco ještě před pár roky historie lidských práv jako podobor v zásadě neexistovala, nyní se situace kompletně proměnila⁵ a za posledních několik let se objevilo mnoho zdařilých novinek na témata jako transformace světového vládnutí, sociální hnutí či mezinárodní právo (Moyn 2014b: xi). Sám Moyn do psaní historie lidských práv zásadně zasáhl knihou *The Last Utopia*, v níž na základě empirického historického přístupu rozporuje, že se zájem o mezinárodní lidská práva dramaticky zvýšil již bezprostředně po druhé světové válce, jak uvádí drtivá většina odborné literatury. Moyn širší zájem o lidská práva datuje až do dekády po roce 1968, když se lidská práva a mezinárodní právo postupně podařilo prezentovat jako lepší alternativu vůči zdiskreditovanému revolučnímu komunismu a nacionalismu.⁶

Zcela nesprávné je podle Moyna rovněž velmi rozšířené hledání kontinuity dnešních lidských práv s historickými prameny konce 18. století, neřkuli se starověkými texty. Koncepce práv člověka za éry demokratických revolucí v Americe či Francii znamenala podle něj zcela něco jiného než dnešní lidská práva, jelikož se odehrávala čistě v rámci hranic daného státu a byla zejména o významu občanství a nárocích z něj plynoucích. Stát byl vzýván jako ochránitel práv člověka, čímž se tehdy ospravedlňovala státní suverenita. Naproti tomu poválečná éra byla prosta revoluční atmosféry, v níž práva původně vznikala (Moyn 2014b: 69–70, 138). Moyn nadto připojuje, že francouzskou revoluci nelze považovat za podhoubí dnešních lidských práv, jelikož nedala vzniknout žádnému mezinárodnímu lidskoprávnímu hnutí (Moyn 2014b: 12–13). K tomu lze minimálně podotknout, že ani koncem 18. století nebyla lidskoprávní debata zcela prosta mezinárodního prvku – intelektuální elity koncepce práv z jiných zemí znaly a inspirovaly se jimi (Henkin 1990: 83–89, Jellinek 1901: 8–21).

Moyn obdobně označuje za „mýtotvorbu“ nalézání vazeb mezi současným lidskoprávním hnutím a mezinárodním tažením za zrušení otroctví v 19. století, v němž však absentovala lidskoprávní rétorika (Moyn 2014b: 55–59). Stejně tak – v současnosti nejrozšířenější – situování mezinárodních lidských práv do válečného a raného poválečného období neodpovídá historické realitě: Podle Moyna byl pojem lidská práva v angličtině používán ve 40. letech minulého století spíše subsidiárně, neb jako slibnější alternativa Hitlerova tyranského řádu se jevila některá z verzí sociální demokracie. Když už se o lidských právech mluvilo, tak jen v rámci národního welfaristického paradigmatu. Změnu mohl přinést jeden z velkých příslibů Atlantické charty z roku 1941, a sice sebeurčení národů, nicméně to zůstalo Všeobecnou deklarací lidských práv opomenuto. Jazyk lidských práv se tak nerozšířil mimo půdu mezinárodních organizací a neinspiroval žádné lidové hnutí. Moyn v kontrastu k současnému mainstreamu tvrdí, že lidská

⁵ S tím nesouhlasí například Jean-Paul Lehners (2014: 22), jenž vyjmenovává řadu důležitých děl k historii lidských práv již z 90. let minulého století.

⁶ Za takto pozdní situování relevance lidských práv a za popírání jejich hlouběji sahajících kořenů si Moyn například od vlivného Philipa Alstona (2013) vysloužil označení revizionista.

práva se nerozšířila ve 40. letech jako odpověď na holokaust⁷ či jako prevence vůči válečným masakrům, ale začala rezonovat až později v rámci dekolonizačního hnutí a bojů za sebeurčení. Definitivní změnu přinesla 70. léta, kdy se ke Carterově lidskými právy prodchnuté zahraniční politice přidaly Nobelova cena míru pro Amnesty International, výsledky procesu dekolonizace, americké zklamání z Vietnamu, helsinský proces a hledání evropské identity, podpora východních disidentů či zvýšený zájem o lidská práva v médiích.⁸ Lidská práva tak vyplnila prostor jako individuální, minimální a morální alternativa k předchozím maximalistickým kolektivním univerzalistickým schémátům (nacionalismu a socialismu), které vedly jen ke krvavému chaosu (Moyn 2014b: 72–93 a 137–140).

Moyn přináší sice zajímavou a provokativní tezi, nicméně při bližším ohledání zjistíme, že z pohledu celkového vývoje konceptu lidských práv poněkud zjednodušující. Moyn totiž svůj zájem zaměřuje pouze na mezinárodní lidskoprávní hnutí bojující za mezinárodní naplnění lidských práv,⁹ čímž ze svého zorného pole vypouští dřívější pojetí lidských práv jako práv občanských. Moynovy poznatky jsou bystré a cenné, na druhou stranu snad až příliš vyhocené. Historie uvádí celou řadu případů, kdy se kontext mění, nicméně terminologie zůstává.¹⁰ Lidská práva sice v průběhu dějin změnila svůj bezprostřední účel, nicméně s vizí spravedlivé společnosti a myšlenkami rovnosti, svobody a důstojnosti lidské bytosti zůstávají v kontaktu i nadále.

Zatímco Moyn detailně kritizuje chyby, které se vyskytují v dílech, jež rozebírá, svá vlastní sociální a politická přesvědčení vždy jen v jedné či dvou větech jako glosu načrtne, aniž by předložil vlastní hlubší argumentaci či podrobnější vysvětlení, které by podalo logicky koherentní obraz toho, co říká a proč. Například bez dalšího jen krátce naznačí, že základní příčinou utrpení jak uvnitř států, tak v rámci mezinárodního systému je nespravedlivé rozdělení bohatství a moci (Moyn 2014b: 67). Analogicky se vypořádává s humanitárními intervencemi, v nichž spatruje jen zamaskované klasické mocenské zájmy (Moyn 2014b: 35–51). Na knize se bohužel nevyhnutelně projevuje, že se jedná o soubor rozsáhlých časopiseckých esejů, v nichž dochází při probírání různých témat k recyklaci ústřední myšlenky, která byla skutečně do hloubky rozpracována již (a pouze) v knize *The Last Utopia*.

Na Moynovu obžalobu umělého nalézání mezinárodních lidských práv v historii navazuje kritickým příspěvkem o (ne)fungování mezinárodních lidskoprávních režimů Eric A. Posner z právnické fakulty University of Chicago, publikačně se pohybující na rozhraní práva a mezinárodních vztahů. Nejinak tomu je i v případě jeho poslední knihy *The Twilight of Human Rights Law* (Posner 2014). Posner patří ohledně přínosu mezinárodního práva v praxi ke skeptikům, což prezentoval zejména v knize *The Limits of International Law* (Posner – Goldsmith 2005). V *The Twilight of Human Rights Law* se pak zaměřil úžeji na oblast mezinárodního práva lidských práv. Posner se ve své odborné tvorbě snaží kombinovat primárně empirický přístup spolu s případnou navazující kritikou, což se osvědčilo například ve studii o (absentující)

⁷ Pojetí rozmachu lidských práv jakožto odpovědi na holokaust se dostalo pozornosti zejména v okruhu autorů inspirovaných dílem Michaela Ignatieffa (Blackburn 2011: 127). Silné zastoupení pojetí lidských práv jako reakce na silně negativní událost však existuje i v evropském prostředí – viz např. Günther (1999).

⁸ Moyn poněkud překvapivě nezmiňuje snad největší mezinárodněprávní úspěch, a sice vstup Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech v platnost v roce 1976 po dlouhých desíti letech čekání na požadovaný počet ratifikací.

⁹ Moyn (2010: 11) definuje mezinárodní lidská práva jako soubor globálních politických norem, přičemž tato práva jsou odtržena od národního státu a jsou úzce spojena s transnacionálním sociálním hnutím. Obdobně jako my shledává například Justin Zaremba (2012: 160) tuto definici poměrně těžko udržitelnou. Moyn nespécifikuje, odkdy například považuje ono transnacionální hnutí za natolik intenzivní, aby splňovalo jeden z definičních znaků vymezení lidských práv.

¹⁰ Velmi ilustrativně to ukazuje mnoho hesel z knihy Raymonda Williamse (1988) *Keywords*.

nezávislosti soudců u Mezinárodního soudního dvora (Posner – de Figueiredo 2005). Bohužel, poslední Posnerova kniha se rozsahem řadí mezi útlejší, čemuž vzhledem k rozsáhlosti zkoumané materie odpovídá také míra rozpracovanosti argumentace i podkladové empirie. Některé kapitoly, jako například ta k historii mezinárodního práva lidských práv, jsou nutně poněkud zkratkovité, ačkoliv by k vyšší míře přesvědčivosti potřebovaly hlubší rozbor. Občas se také vyskytnou drobné chyby.¹¹

Posner podobně jako Moyn brojí proti lidskoprávnímu mainstreamu a nebrání se drobnějším intelektuálním provokacím. Výchozí bod publikace zní: „[P]rávo lidských práv nedosáhlo svých cílů. Přesněji, máme jen málo důkazů, že lidskoprávní smlouvy jako celek zlepšily blahobyt lidstva, či že by dokonce vedly k respektování práv v nich obsažených.“ (Posner 2014: 7). Posner se snaží vysvětlit, proč tomu tak je, přičemž jako hlavní argument předkládá naivní očekávání ohledně přínosu (právních) pravidel („rule naiveté“). Ta vychází z pohledu, že dobro v jakékoliv zemi může být redukováno na soubor pravidel, která lze nestranně vynutit. Zde se projevuje jedna ze slabin publikace, která tkví ve značné chudokrevnosti v odkazování na zdroje. Takto extrémní pozice se v zásadě v žádné relevantní literatuře neobjevuje, tudíž není jasné, proti komu vlastně Posner bojuje. Což mu však nebrání v udělení doporučení, že utopické aspirace lidských práv by západní humanisté měli opustit.

Posner začíná samotné pojednání kapitolou o historii mezinárodního práva lidských práv, v jejímž rámci představuje poměrně specifické pojetí lidských práv. Ideou v pozadí lidských práv má být morální závazek nepoškozovat cizince, případně jim v případě potřeby pomoci. Klasické pojetí lidských práv (ale ani současné) však s cizinci nutně neoperuje, míří spíše na respektování práv občanů státní mocí (či později respektování práv člověka obecně).¹²

Posner se zabývá důvody, proč státy vlastně lidskoprávní úmluvy ratifikují, přičemž standardním způsobem diverzifikuje motivace v závislosti na politickém režimu (tj. pro liberální demokracie, autoritářské státy a tranzitující státy). V navazujících kapitolách jej pak zajímá, zda státy lidskoprávní úmluvy dodržují a proč, případně proč ne.¹³ Posner v souladu s odbornou literaturou předestírá mezinárodní a domácí faktory, které ovlivňují míru konformity s obsahem lidskoprávních úmluv. Neobvyklé není ani jeho vysvětlení, proč státy nevybudovaly silnější právo a mezinárodní instituce: Zaprvé by tomu mělo být proto, že se lidé o lidská práva cizinců moc nezajímají; a zadruhé, vynucení je obtížné, jelikož stěží se najde jeden odvážný stát, ochotný investovat do sankcí proti státu porušujícímu lidská práva, zatímco ostatní se svezou v pozici černých pasažérů (Posner 2014: 104–108).¹⁴

Posner se rovněž krátce zastavuje u praxe výhrad a deklarácí a tvrdí, že demokracie je vydávajíc častěji než nedemokracie. Tento závěr není nikterak nový či překvapivý, navazuje na starší empirické výzkumy (Neumeyer 2007) a racionální přístupy k teoriím mezinárodního lidskoprávního zavazování. Ty poukazují na skutečnost, že demokracie obvykle myslí své závazky vážně a ratifikované smlouvy plánují dodržovat, tudíž jim více záleží na konkrétním obsahu jednotlivých ustanovení. To je motivuje ke sjednávání výhrad v případě, kdy znění smluv zcela

¹¹ Posner například uvádí, že některé úmluvy – včetně Mezinárodního paktu o občanských a politických právech (MPOPP) a Úmluvy o právech dítěte – byly ratifikovány téměř všemi státy světa (Posner 2014: 22). To lze bezpečně tvrdit o druhé jmenované, nikoliv však o MPOPP, kterou ratifikovalo k prosinci 2016 „jen“ 168 zemí.

¹² V české literatuře k problematice vymezení a filosofických základů lidských práv vizte Baroš – Dufek 2014a a 2014b.

¹³ Pro zájemce u tuto problematiku lze doporučit knihu Beth Simmons (2009) *Mobilizing for Human Rights*, která přináší zatím nejhlubší rozbor tohoto tématu. V českém prostředí viz např. Smekal (2013: 106–150).

¹⁴ Sofistikovanější a hlubší teoretický rozbor, proč státy uzavírají lidskoprávní úmluvy přináší Beth Simmons (2009: 57–111), případně také Andrew Guzman (2008). V českém prostředí srov. Smekal a kol. (2016).

neodpovídá jejich vnitrostátní úpravě. Zde nicméně opět chybí nuance. Třeba u České republiky se ukázalo, že zatímco za socialistického Československa se uplatnily procesní výhrady, které pro daný stát umrtvovaly kontrolní mechanismus úmluv, praxe demokratické České republiky výrazně preferuje substantivní výhrady, jimiž se vymezuje proti některému z věcných aspektů upravovaných práv, nicméně neoslabuje vůči sobě kontrolní mechanismus jako takový (Týč, Janků a Šipulová 2014). Pro přesnější obraz je tedy potřeba rozčlenit data dle typu výjimky, nikoliv všechny výjimky sesypat do jedné množiny.

Posnerova analýza celkově trpí nevyvážeností, kvůli tomu, aby „ověřil“ svá negativní tvrzení, si Posner vybírá pouze případy, které jeho perspektivě konvenují. K poukázání na slabost například Evropského soudu pro lidská práva poslouží deviantní případ Ruské federace, ačkoliv tím zcela opomíjí „standardní“ uspokojivé fungování soudu.

Editorské trio Thomas Risse, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink přišlo s velmi zajímavým počinem, když takřka po patnácti letech podrobilo svou zásadní knihu *The Power of Human Rights* (Risse, Ropp a Sikkink 1999) testu času a s odstupem doby se sebekriticky podívalo, do jaké míry jejich „spirálový model“ obstál tváří v tvář vývoji po přelomu tisíciletí. Pro novou publikaci *The Persistent Power of Human Rights* se výrazně obměnil jak autorský kolektiv, tak přístup, který se na rozdíl od původního budování modelu na základě studií různých párů zemí¹⁵ věnuje spíše metodám a dílčím tématům.

Původní pětistupňový spirálový model naznačoval, že se státy ve vztahu k lidským právům i díky tlaku mezinárodního prostředí pohybují od původní (1) represe směrem k (5) lidskoprávně konformnímu chování. Mezitím projdou fázemi (2) popírání porušení lidskoprávních norem, (3) taktických ústupků a (4) normativního statutu, kdy země ratifikují úmluvy a posléze je inkorporují do vnitrostátního práva a institucí.

Autoři v knize nejprve rekapituluji změny, k nimž v mezidobí došlo. Všimají si expanze individuální trestní odpovědnosti (zejména skrze Mezinárodní trestní soud) a také vzniku nové mezinárodní normy, tzv. odpovědnosti za ochranu (*responsibility to protect*: R2P), která velí mezinárodnímu společenství intervenovat, pokud dochází k závažnému porušování lidských práv (nicméně jak vidíme třeba na případu Sýrie, ani tato norma zatím dostatečně nezakořenila). Stále více se také uznává, že zásadní překážku pro vnitrostátní konformitu s lidskoprávními normami představuje slabost centrální vlády, která není schopna efektivně plnit svou roli.¹⁶ Na druhou stranu, lidskoprávní normy čím dál častěji zohledňují nestátní aktéři jako obchodní společnosti nebo povstalecká hnutí. Autoři se také vyjadřují k měnícímu se způsobu zkoumání lidských práv, když si všimají, že od nového tisíciletí se výrazně rozvinula kvantitativní větev lidskoprávního výzkumu a dochází ke vzájemnému obohacování mezi právníky a politiky (Risse a Ropp 2013: 1–25).

Co se teoretických přínosů knihy týče, zaujme zejména pokus o syntézu dvou přístupů, a sice přístupů založených na logice vhodnosti a logice výhodnosti (viz rovněž Bates 2014: 1179), obvykle spojovaných s konstruktivismem a racionalismem.¹⁷ Autoři tvrdí, že logika následků a analýza přínosů a nákladů v podání egoistických aktérů maximalizujících užitek je často zakořeněna v širší logice vhodnosti v rámci chování, které je vedeno normami. Autoři zkoumají čtyři mechanismy, jejichž prostřednictvím dochází k lidskoprávní změně. První takový

¹⁵ Tuzemského čtenáře může zaujmout, že mezi studované země patřilo i Československo (Thomas 1999).

¹⁶ Na selhávající schopnost státní administrativy vykonávat moc na svém území jakožto na jeden ze zásadních problémů dneška mimochodem upozorňuje jeden z emblematických autorů lidskoprávně nadějných 90. let Francis Fukuyama (2015).

¹⁷ Slovo „obvykle“ je použito záměrně, Fearon a Wendt (2002) ukazují, že striktní dělení není na místě.

mechanismus představuje donucení, pod nímž se rozumí použití síly či právních vynucovacích prostředků, typicky sankcí či soudních žalob. Druhým používaným nástrojem je změna podnětů, konkrétně sankcí a odměn. Třetí variantu tvoří přesvědčování a diskurz a konečně čtvrtou budování institucí. Každý z těchto čtyř procesů spoléhá na jiný způsob sociální akce (Risse a Ropp 2013: 12–16).

Oproti předchozí knize autoři kladou větší důraz na analýzu podmínek rozsahu (*scope conditions*), jichž našli celkem pět: (1) typ režimu (demokracie vs. autokracie), (2) kapacity státu (konsolidovaný vs. omezený), (3) způsob implementace pravidel (centralizovaná vs. decentralizovaná), (4) hmotná zranitelnost (značná vs. omezená) a (5) sociální zranitelnost (značná vs. omezená) (Risse a Ropp 2013: 21–22).

Jednotlivé kapitoly jsou pečlivě zpracovány a věnují se jednak reflexi původní knihy (Jetschke a Liese 2013, Simmons 2013) a dále také již zmiňovaným specifickým konceptuálním a metodologickým otázkám. Třetí a čtvrtá část knihy rozebírají jednotlivá témata hodná pozornosti, která předchozí optimistický model nedokázal zcela podchytit – zejména fázi posunu od ratifikace úmluvy k jejímu vnitrostátnímu naplnění. Autoři věnují pozornost jak státním, tak nestátním aktérům. Probráno je například fungování smluvních lidskoprávních mechanismů OSN či lidskoprávní obtíže Spojených států amerických a Číny. Z nestátních aktérů se klade důraz na obchodní společnosti a ozbrojené opoziční složky.

Kapitoly zapadají do nastaveného konceptuálního a teoretického rámce, což výrazně přispívá ke kvalitám knihy, jež může být ze všech čtyř publikací považována za akademicky nejprínosnější jak po stránce výzkumného designu, tak empirické důslednosti. Mírně ji sráží jen skutečnost, že jednotlivé kapitoly opakují základní elementy týkající se spirálového modelu, což může být přínosné, pokud se nečte celá kniha, ale vybírá se podle témat. Pokud se však postupuje od tiráže po rejstřík, tak se repetice informací časem omrzí.

Publikace *The Legitimacy of International Human Rights Regimes* od editorského kolektivu Føllesdal, Schaffer a Ulfstein propojuje předchozí díla otevřením otázky implicitně stojící za rozbořem vývoje mezinárodních lidskoprávních režimů, a to otázky jejich legitimacy a také legitimacy expanzivního výkladu lidských práv mezinárodními tělesy. Zatímco Eric Posner kritizuje fungování mezinárodních lidskoprávních režimů a polemizuje o přínosu pro celkovou úroveň lidskoprávní ochrany, autorský kolektiv kolem Føllesdala, Schaffera a Ulfsteina přináší pro jejich zastánce argumentační munici, když zkoumá, v čem spočívá a jak je definována jejich legitimita a proč jsou státy i přes sílící kritiku ochotny pokračovat v mezinárodním zavazování.

Otázka proč jednotlivé země, ať již ty s dobrým lidskoprávním renomé, nebo nedemokratické, které mají zjevně problémy s dodržováním lidských práv, přistupují k mezinárodním lidskoprávním režimům, poutá v posledních patnácti letech zvýšenou pozornost (Moravcsik 2000, Hafner-Burton 2012, Simmons 2009, Meyer 2008, Tsutsui 2012). Hned několik kapitol knihy *The Legitimacy of International Human Rights Regimes* otevírá své myšlenky působivou statistikou: na 150 států participuje na různých regionálních lidskoprávních režimech. Přibližně 80 % dnešních států podepsalo čtyři nebo více klíčových smluvních instrumentů OSN (Schaffer 2013: 3–4). Každý suverénní stát je smluvní stranou alespoň jedné velké lidskoprávní úmluvy. Velké lidskoprávní úmluvy ratifikují jak demokratické, tak nedemokratické země, zjevně s odlišnou motivací a odhodláním dostát svým závazkům, avšak možná paradoxně, největší kritika mezinárodních lidskoprávních těles přichází z konsolidovaných demokracií. Právě demokratické státy totiž nejčastěji napadají extenzivní výklad lidskoprávních úmluv, který podle nich v rozporu s demokratickými zásadami osekává národní suverenitu a nezávislost a mění podstatu závazků, s nimiž státy původně souhlasily. Publikace *The Legitimacy of International Human*

Rights Regimes si proto klade otázky, zda je tato kritika opodstatněná, co je základem legitimacy lidskoprávních těles a zda tato prostřednictvím intenzivnějšího využívání evolučního výkladu překračují svou pravomoc.

Autorský kolektiv tvořený politology, politickými filozofy a právníky usiluje o vícerozměrný pohled na otázky legitimacy, který by podle nich mohl poskytnout důležité odpovědi ohledně normativního charakteru různých lidskoprávních režimů. Publikace celkově rozebírá několik stěžejních témat, konkrétně vztah demokracie a demokratizačních teorií k lidským právům (rozvoj lidských práv obvykle doprovází demokratizaci, je nicméně její nezbytnou součástí?), odlišnost mezinárodních lidskoprávních závazků a institucí od mezinárodního práva jako celku (řídí se zcela jinou logikou přínosů a nákladů než třeba mezistátní obchodní vztahy, a proto vyžaduje i vlastní pojmový aparát) či vztah mezi legitimitou, dodržováním lidských práv a legalitou (přináší dodržování lidských práv automaticky legitimitu mezinárodních lidskoprávních režimů?).

Monografie autorského kolektivu je nepochybně zajímavým počinem a zdárně doplňuje ostatní texty zabývající se podstatou a obsahem mezinárodního práva lidských práv. Zejména kritické současného vývoje a expanze mezinárodní ochrany lidských práv často pomíjejí otázku (nebo dokonce přepokládají negativní odpověď), zda je činnost mezinárodních orgánů legitimní a oprávněně zavazuje smluvní státy. V tomto směru je publikace osvěžujícím doplněním debaty, jelikož přináší hlubší a promyšlenější pohled na vztahy mezi mezinárodním a vnitrostátním systémem a odmítá prvoplánovou normativně zaslepenou kritiku. Autoři upozorňují, že koncept legitimacy, který se uplatňuje na hodnocení pravomocí vnitrostátních institucí, nelze jednoduše přenést do mezinárodního prostředí, a zejména pak ne do specifického prostředí lidských práv, kdy úmluva nezakládá práva smluvním stranám, ale typicky jejich občanům. Autoři připomínají, že globální systém lidských práv má i jiné funkce než „pouze“ garantovat vnitrostátní dodržování práv, jelikož staví na myšlence globálního šíření lidských práv a sociálního učení států s nižší úrovní dodržování od ústavních demokracií, které mají s dodržováním standardů mezinárodních lidských práv minimální problémy. Proto je kritika lidskoprávních režimů ohledně toho, že nepřináší ochraně práv nic nového, podle autorů lichá. Jednotlivé kapitoly knihy povětšinou dospívají ke vzácné shodě na obhajobě legitimacy mezinárodních lidskoprávních těles, byť se jejich argumentační cesty různí. Hlavní linie publikace se sice nese v duchu obhajoby existence mezinárodních lidskoprávních institucí, nicméně autoři jsou pečliví rovněž v prezentaci odlišných názorů teorie i praxe a ve vypořádání se s nimi.

2. Kritika existence a nastavení mezinárodních lidskoprávních režimů

V knihách Erica Posnera a Samuela Moyna se můžeme setkat s elementy, které zpochybňují buď samotnou existenci mezinárodních lidskoprávních režimů nebo alespoň jejich podobu. Posner se sice zaměřuje na kritiku působení lidskoprávních režimů (vizte níže), nicméně z některých pasáží jeho publikace lze vypreparovat pochybnosti ohledně pozitiv jejich přítomnosti jako takových. Moyn (2014a, 2014b) rovněž kritikou nešetří, nicméně vadí mu spíše obsah lidskoprávních režimů, zatímco jejich existenci je ochoten akceptovat.

Posnerovi (2014: 68) se přičií tendence západního humanitárního proudu, přesvědčeného o tom, že ví lépe než lidé v cizích zemích, jak zlepšit jejich životy. Vlády jednotlivých zemí se snaží zajistit mnoho různých úkolů, a to v situaci omezených prostředků. Při alokaci rozpočtových financí tedy musí dělat volby na základě svých představ o preferovaných veřejných

statcích a upřednostnit některé na úkor jiných. Vzhledem ke stále se rozšiřujícímu okruhu práv¹⁸ a jejich vágnosti narůstá i počet těch, které zůstanou nenaplněny. S „hypertrofií lidských práv“¹⁹ podle Posnera (2014: 91–92) vzrůstá rozmanitost chráněných zájmů a systém se proměňuje v nediferencovaný welfarismus, v němž musí být všechny zájmy ve prospěch veřejného blaha brány vážně. Mezinárodní úmluvy neposkytují dostatečná vodítka, co v daný moment přinese nejvíce prospěchu společnosti daného státu (Posner 2014: 93–94, 122). Částečné přitakání Posnerovi přináší kapitola z knihy *The Persistent Power of Human Rights* od sociologizujících právníků Ryana Goodmana a Dereka Jinkse (2013: 103–121), kteří varují před „efekty vytěsnění“ (*crowding-out effects*). Více smluvních mechanismů pro dodržování lidských práv nejenže nemusí působit synergicky, ale v některých kombinacích se dokonce mohou ukázat jako kontraproduktivní. Více úmluv a více práv tedy ještě rozhodně nemusí znamenat vyšší kvalitu ochrany lidských práv.

Mezinárodní lidskoprávní režimy nemohou fungovat uspokojivě, protože jsou vynucovány státy (nebo mezinárodními organizacemi kontrolovanými státy), jež interpretují vágní lidskoprávní normy tak, aby sloužily jejich zájmům, a nikoliv politickým volbám, které musí činit vlády v dotyčných státech. Jiné státy navíc ani situacím uvnitř cizích zemí často dostatečně nerozumí. Existencí mezinárodních lidskoprávních norem a jejich externí aplikací (tj. mezinárodním kontrolním orgánem) v demokratických státech navíc dochází k zásahu do práva na politickou participaci, jelikož se omezují některé možnosti, o nichž by mohla být vedena klasická demokratická diskuze. Často se přitom jedná o vágní závazky, schválené obvykle bez řádné demokratické debaty, jež byly přijaty dávno v minulosti, a tudíž nemusí odpovídat současným potřebám (Posner 2014: 114–122).

Samuel Moyn je s existencí mezinárodních lidských práv srozuměn, nezamlouvá se mu však jejich obsah, konkrétně upozadřování sociálních práv a nároků. Moyn si všímá, jak se v 70. letech a především po skončení studené války změnil akcent, když humanitární paradigmatata přešla od poválečných welfaristických aspirací k důrazu na předcházení krutostem – silnou lokální solidaritu v rámci státu tak nahradila slabá globální solidarita. Tento zlom patrně zapříčinily zklamání z procesu dekolonizace a zejména pozdější rezonance spojení rétoriky lidských práv a paměti holokaustu, která vytváří dojem, že jedinou alternativou k humanitárnímu a lidskoprávnímu rámci je genocidní násilí či přinejlepším nemorální lhostejnost (Moyn 2014b: 94–97). Moynovi zároveň vadí, že současná verze lidských práv jakožto souboru globálních morálních principů a sentimentů se v praxi příliš neprojevuje a neintervenuje do mocenské politiky, tudíž nedokáže změnit neuspokojivé poměry ve světě. Moyn proto volá po politice lidských práv, která by byla transformativní a mobilizační. Vyzývá, aby se politika lidských práv posunula od individualistického rámování norem a upřednostňování politických a občanských svobod směrem k naplnění obecného dobra či sociální solidarity. K základním podmínkám naplnění práv podle něj nepatří jen osobní bezpečnost, ale i nárok na ekonomický blahobyt. V současných podmínkách už lidská práva nemusí sloužit jako nástroj v rámci studenoválečnické strategie, ale měla by skrze dobré fungování států směřovat k dosažení globálního ekonomického blahobytu. Moyn varuje, že pokud lidská práva nenabídnou realističtější a politizovanější utopii, tak v soutěži idejí neuspějí. Současný návrat mezinárodní scény ke geopolitice příliš nadějí pro

¹⁸ Velmi problematický element Posnerova přístupu nicméně představuje způsob počítání práv, v jehož rámci pouze sčítá práva z jednotlivých úmluv, ale nevšímá si, že se mnohá opakují, případně jen rozvíjejí dílčí aspekty již dříve ustaveného obecnějšího práva.

¹⁹ Alespoň v této záležitosti se jako v jedné z mála s Posnerem shodl Hurst Hannum (2015), jenž jinak hodnotil knihu dosti kriticky. To například David Hughes (2015) byl ve své recenzi mnohem smířlivější.

sdílené apely na morální normy nedává, proto by se lidská práva měla stát otevřeným jazykem pro politické síly, které si přejí dosáhnout univerzální spravedlnosti (Moyn 2014b: 142–147).

Zatímco Posner univerzalistická schémata neuznává s ohledem na požadavky vnitrostátního demokratického procesu, od nějž jsou mezinárodní lidskoprávní režimy příliš odtrženy, Moyn by se zřejmě s globálním lidskoprávním režimem smířil, nicméně v jiné než současné verzi opomíjející sociální práva. Oba autory tak lze zaškatulkovat k proudu normativních kritiků mezinárodních lidskoprávních režimů, kteří se vymezují vůči jejich samotné existenci či „alespoň“ proti jejich ideovému zaměření. Reflexi a částečnou protiváhu těchto pozic nabízí jednotlivé kapitoly kolektivní monografie *The Legitimacy of International Human Rights Regimes*, jejichž autoři zasazují kriticky laděné hlasy do širšího rámce legitimačních debat a nabízejí alternativní proti-argumenty.

Otázce legitimacy mezinárodního práva lidských práv se zatím nedostalo dostatečné pozornosti odborné literatury, jelikož dominantní koncepce úzkého propojení demokracie a lidských práv dlouho považovala spojení lidských práv a jejich garantování na mezinárodní úrovni za zcela automatické. Například Kristen Hessler (2013: 117–140) navrhuje, že řešením legitimačního sporu by mohla být redefinice obsahu lidských práv, která by měla zajistit především rovné postavení všech osob. Další obsah externích záruk lidských práv by se pak odvíjel právě od principu nediskriminace a rovnosti. Ještě důležitějším je nicméně argument ohledně legitimacy samotné existence mezinárodních režimů. Hessler upozorňuje, že mezinárodněprávní režimy (a to ani po jejich redefinici, po níž by jádro tvořilo garantování rovnosti) nemohou sledovat klasické vnitrostátní pojetí legitimacy. Na rozdíl od státu, kde lidskoprávní katalogy a normy regulují přímo vztah jednotlivce a veřejné moci, mezinárodní lidskoprávní režimy zavazují v první řadě státy: z hlediska tvorby a existence závazků tak jednotlivci vůbec nejsou subjekty tohoto vztahu (tedy stranami úmluv). Lpění na demokratické legitimitě čerpající z národního prostředí a zákonodárné tvorby je tudíž podle Hessler zcela mylné.

3. Kritika fungování mezinárodních lidskoprávních režimů

Pojátkem kritiky fungování mezinárodních lidskoprávních režimů je kritika jejich neefektivity, jelikož samy o sobě nejsou schopny zajistit změnu v rámci členských států daného režimu. V poněkud schizofrenní situaci se nachází Eric Posner, který v knize *The Twilight of Human Rights Law* na jedné straně kritizuje lidskoprávní režimy jako takové (a nepřeji si tedy jejich vliv), ale na druhé straně kritizuje také jejich slabou výkonnost. Autor poukazuje na známý fenomén „prázdných slibů“, kdy mnoho nesvobodných států ratifikovalo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, jež však ani náznakem nedodrží a dodržovat nehodlá.²⁰ Posner nicméně připouští, že od 90. let minulého století byla na Západě všechna hlavní témata veřejné politiky postupně stále více vnímána, jako by je lidská práva ovlivňovala (Posner 2014: 24). Posner se však táže, zda pokrok v oblasti svobody způsobily lidskoprávní smlouvy, nebo jiné události jako například ekonomický růst či pád komunismu. A odpovídá si, že pokud lidskoprávní úmluvy měly na svobodu ve světě nějaký efekt, pak přinejlepším jen nepatrný.²¹ Bohužel, Posnerovi se nedaří uvažovat o proměnných v jejich souvislostech (například: Jaký vliv sehrály lidskoprávní

²⁰ Tohoto jevu si již samozřejmě v minulosti povšimlo mnoho autorů, teoreticky rozpracováno a empiricky podloženo téma nalezneme například v Hafner-Burton a Tsutsui (2005).

²¹ „(..) pár ustanovení úmluv snad v několik málo zemích o kousíček zlepšilo kvalitu ochrany některých lidských práv“ (Posner 2014: 78).

smlouvy v pádu komunistických režimů²²) a snaží se jejich vliv izolovat, což se mu však příliš nedaří.

Posner (2014) se opírá o několik kvantitativních výzkumů, které popírají zásadní přínos lidskoprávních úmluv pro blahobyt lidu, nicméně nedává prostor pozitivnějším příkladům, jež přinášejí zejména kvalitativní přístupy. Ty jsou schopny postihnout hlubší obraz reality jdoucí nad rámec úzce vymezených proměnných a vystopovat změny, k nimž mezinárodní lidskoprávní režimy přispěly.²³ Plastičtěji přistupuje ke kvantitativním výzkumům přínosu lidskoprávních režimů autorka jedné z kapitol knihy *The Persistent Power of Human Rights* (Risse, Ropp a Sikkink 2013) Beth Simmons. Tato respektovaná autorka identifikuje, na čem se nová generace lidskoprávních výzkumů shodne: Když vlády dělají taktické ústupky a přijímají lidskoprávní závazky, aniž by v daný moment nutně počítaly s tím, že je budou v praxi naplňovat, za situace, kdy existují vnitrostátní skupiny, které chtějí zlepšení lidskoprávní situace a disponují jistými prostředky, tak se výrazně zvyšuje pravděpodobnost, že změny bude skutečně dosaženo (Simmons 2013: 52–57). Jinými slovy – pokud nepřistupujeme ke všem státům jako k jednotlivé mase, ale diferencujeme mezi nimi na základě různých kategorií, tak se může ukázat, že lidskoprávní úmluvy mají pozitivní vliv na situaci uvnitř smluvních stran. Za kumulativní existence učinění lidskoprávního závazku a aktivních vnitrostátních subjektů požadujících konformitu s úmluvami stoupá šance, že se jejich obsah skutečně uvede do praxe. Samozřejmě, ve státech s tuhým autoritářským režimem, potírajícím jakoukoliv aktivitu, která není s režimem konformní, sám fakt přijetí lidskoprávního závazku nemusí pro praxi příliš znamenat.

V tomto ohledu přináší cenné poznatky syntetická kapitola (Jetschke – Liese 2013), která na základě publikovaných případových studií potvrzuje klíčovou proměnnou, která přispívá k posunu státu směrem k akceptování platnosti mezinárodních lidských práv (fáze 4 modelu Risse, Ropp a Sikkink). Mnoho států tento důležitý krok neučiní, avšak v těch, u nichž k tomuto pozitivnímu vývoji dojde, jsme svědky mobilizace tamní občanské společnosti. Opět se tak ukazuje, že postup v rámci spirálového modelu není tak lineární, jak se v původní optimistické verzi (Risse, Ropp a Sikkink 1999) očekávalo. Do konečné fáze (tj. fáze 5 – lidskoprávně konformního chování) se mnoho států nedokáže dostat, v důležitém mezikroku se totiž nedostává intenzivní podpory ze strany vnitrostátní nevládní sféry. Dalším důležitým elementem, který by měl být naplněn, aby v daném státu došlo k naplnění lidskoprávních standardů a vlády práva, představuje akceschopný státní aparát (Börzel – Risse). Na první pohled možná paradoxně je tedy potřeba silnějšího státu k ochraně před jeho vlastními složkami.

Ještě větší ránu než nikoliv lineárně pokračující progres v rámci spirály²⁴ uštěďuje modelu regres lidskoprávní situace, jak jej zdokumentovala Kathryn Sikkink (2013) na případu přístupu americké administrativy k mučení v rámci „války s terorem“. Kniha *The Persistent Power of Human Rights* však nevyznívá kompletně pesimisticky, jak by se snad mohlo dopsud zdát. Ve zbývajících kapitolách se ukazuje, že k vývoji po lidskoprávní spirále může docházet nejen na úrovni států, ale též například na úrovni obchodních společností či opozičních ozbrojených skupin, které se pozvolna přihlašují k respektování lidskoprávních norem a vstupují do prvních fází modelu. Tímto ale samozřejmě úspěch není automaticky zaručen, jak ukazují příklady výše.

²² Například Daniel C. Thomas (2007) v knize *Helsinský efekt – mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu* dokumentuje vliv právně nezávazného Helsinského závěrečného aktu a dochází k závěru o jeho značném významu při konci východního bloku.

²³ K rozdílným zjištěním kvalitativních a kvantitativních bádání v oblasti lidských práv viz Hafner-Burton a Ron (2009).

²⁴ V knize demonstrováný například kapitolou o Číně (Kinzelbach 2013).

Posner se ve svém pojednání soustředí na devět úmluv OSN považovaných za jádro lidských práv, které sdílejí některé charakteristiky jako například očekávání, že jejich obsah bude recipován vnitrostátním právem, a výbory, které mají dohlížet na dodržování práv. Posner (2014: 41) opět trochu nesourodě tvrdí, že kontrolní mechanismy jsou slabé a jejich zprávy prodchnuty klíse, na nichž se shodnou všichni, ale zároveň kritizuje expanzivní interpretaci některých práv, která posouvá jejich obsah daleko mimo původně zamýšlené hranice. Příliš širokou interpretaci umožňuje vágnost ustanovení lidskoprávních úmluv. V tom ale úmluvy nezůstávají osamoceny, i Posner (2014: 39–40) si uvědomuje, že také lidskoprávní ustanovení ve vnitrostátních ústavách nebývají formulována příliš detailně (shodně viz Simmons 2015).

Expanzivní interpretace lidskoprávních úmluv představuje asi nejčastější objekt odborné kritiky, který se typicky dotýká nejefektivnějšího regionálního systému ochrany lidských práv (Steiner, Alston a Goodman 2007: 933), a sice Evropského soudu pro lidská práva (ESLP). Negativní reakce nepřicházejí pouze od zástupců akademické obce, ale systém dokonce čelí občasným hrozbám vystoupení členské země. Jak nicméně upozorňují autoři vícero kapitol knihy *The Legitimacy of International Human Rights Regimes*, kritika se obvykle točí pouze okolo několika kontroverzních rozsudků (*Lautsi proti Itálii*, *Hirst proti Spojenému království*, *MSS proti Belgii a Řecku*), které však představují pouhý fragment celkové rozhodovací činnosti štrasburského soudu.

Část autorů (Besson 2013: 32–83, Wheatley 2013: 84–116) si vypomáhá pojetím autority práva Josepha Raze a dovozuje, že legitimita mezinárodních lidskoprávních režimů plyne z legitimacy vnitrostátního pojetí a postavení lidských práv. Mezinárodní tělesa budou mít legitimitu rozhodovat o otázkách politického charakteru tehdy, pokud prokážou, že národní státy coby členské strany lidskoprávních úmluv by dostály svým závazkům lépe, pokud by následovaly doporučení těchto institucí, než kdyby u výkladu ustanovení a smyslu mezinárodních závazků postupovaly samostatně (Wheatley 2013: 84–116).

Odvozování legitimacy mezinárodních režimů od legitimacy lidských práv ve vnitrostátním prostředí je sice pro některá právně-teoretická pojetí legitimacy typické,²⁵ nicméně má i své problematické momenty – například neposkytuje uspokojivou odpověď na otázku, proč je omezení suverenity státu hlásícího se k vnitrostátní ochraně lidských práv odůvodněné. Zároveň, jak naznačuje Wheatley (2013: 111–113), i pokud bude přenos rozhodování na mezinárodní úroveň podmíněn principem subsidiarity (aplikace norem je v prvé řadě v rukou vnitrostátních orgánů a soudů, mezinárodní tělesa nastupují až v případě jejich selhání), systém bude pořád čelit absenci nestranné kontroly dodržování principu subsidiarity. Wheatley v zásadě staví na představě institucionálního sebe-omezení. Pokud se mezinárodní orgány omezí na hodnocení demokratičnosti procesů, v nichž vnitrostátní lidskoprávní normy vznikají, státy jejich fungování přijmou jako výraz pokory a uznání, že každý demokratický zákonodárce se může zmýlit (Wheatley 2013: 111–113). Nicméně sám autor přiznává, že podobné pojetí obvykle nefunguje ani u rozvinutých soudních systémů. Na podobný problém poukazuje ve svém příspěvku Andreas Føllesdal (2013: 294) v souvislosti se současnými úvahami o reformě ESLP. Státy preferovaný princip subsidiarity totiž může také vést k celkovému zpochybnění závaznosti rozhodnutí ESLP a ochrany lidských práv u nedemokratických zemí, jelikož staví členské státy do exkluzivní pozice soudců, již rozhodují, zda jejich vnitrostátní úprava dokáže ochranu lidských práv jednotlivců dostatečným způsobem garantovat sama.

²⁵ Srov. třeba Luhmannovo pojetí legitimacy (King – Thornhill 2006: 83) nebo autory Fischer-Lescano – Teubner (2004).

Başak Çali (2013: 141–164) jde v interakci národní a nadnárodní úrovně ještě o krok dál a ptá se, proč by vnitrostátní orgány – at' již zákonodárce nebo soudy – vlastně vůbec měly výklad mezinárodních lidskoprávních orgánů respektovat. Çali však upozorňuje, že zjednodušení debaty o legitimitě na otázku, zda má normy vykládat mezinárodní, či vnitrostátní orgán, opomíjí ideovou a normativní hodnotu globálního šíření lidských práv. V mezinárodním systému koexistuje mnoho různých politických jednotek, přičemž ne všechny jsou demokratické. Členství v mezinárodních lidskoprávních režimech nemá pouze funkci garance práv pro vlastní občany, ale je navíc důležitým nástrojem vlivu „soft power“, učení a šíření lidskoprávní kultury. Toto instrumentální pojetí mezinárodních lidskoprávních úmluv odmítá, že by jediný důsledek zavazování spočíval ve zlepšování vnitrostátní úrovně dodržování lidských práv. Lidskoprávní úmluvy hrají významnou roli v globální debatě o společných standardech a v šíření principu rovnosti, tedy že všichni jednotlivci mají nárok na lidská práva bez ohledu na to, v jakém suverénním státu žijí (Çali 2013: 155). Podle Çali u mezinárodních úmluv nehrozí riziko legitimizačního demokratického deficitu, jelikož národní státy mohou překonat mezinárodní expanzivní interpretaci lidskoprávních norem vlastní legislativou (Çali 2013: 141–164). Tento závěr je ovšem přinejmenším sporný, jelikož byť v praktické rovině státy pochopitelně mohou přijmout jakoukoliv úpravu, ratifikované smlouvy (a výklad závazků podle Vídeňské úmluvy o smluvním právu) je zavazují nepřijímat žádné kroky, které by se přičily smyslu a obsahu závazků (Aust 2014). Odmítnutím expanzivní interpretace státy negují podstatu daného mezinárodního režimu a dostávají se do hraničního sporu mezi klíčovými institucemi moderního mezinárodního konstitucionálního systému.²⁶ Pokud více orgánů interpretujících ty samé dokumenty začne vzájemně popírat svou autoritu a závaznost závěrů, mezinárodní systém se dostane do patové situace, jejímž řešením může být pouze reforma nebo kolaps systému.

Vztah legitimacy a efektivity systémů je předmětem rozboru kapitol Lynn Dobson, Johana Karlssona Schaffera a Richarda Bellamyho. Dobson (2013: 190–211) například nabízí novou teorii politické legitimacy mezinárodních lidskoprávních těles, která musí být podle ní odlišná od jiných typů normativního odůvodnění, jakými jsou morálka a spravedlnost. Legitimita podle ní znamená, že jisté těleso má pravomoc rozhodovat o jiných subjektech, jež mají naopak povinnost se takovému rozhodnutí podřídit. To však neznamená, jak upozorňují Bellamy (2013: 243–271) a Schaffer (2013: 212–242), že legitimita je nutně spojena s efektivitou režimu, dodržováním práv nebo existencí donucovací pravomoci. Schaffer dále odlišuje legitimitu lidskoprávních těles od jiných globálních regulačních systémů. Lidskoprávní instituce neexistují proto, aby řešily spory mezi státy, ale aby regulovaly vztahy mezi vládami a jejich občany. Podobně jako Çali tedy tvrdí, že koncept legitimacy z vnitrostátního prostředí není bez dalšího kompletně přenositelný na mezinárodní lidskoprávní režimy, jelikož pojetí legitimacy je zakořeněno v kontextu daného systému. U řady autorů tak zaznívá variace na Waldronovo pojetí legitimacy mezinárodního práva, který poukazuje na to, že zatímco suverény, tvůrci a vynucovateli mezinárodních lidskoprávních smluv jsou státy, pak subjekty, jejichž vztahy a práva mezinárodní lidskoprávní smlouvy regulují, jsou jednotlivci (Waldron 2011).

Schaffer (2013: 238) rovněž zdůrazňuje, že řada teoretiků mylně dovozuje legitimační deficit lidskoprávních těles z odporu občanské společnosti vůči interpretaci mezinárodních lidskoprávních smluv, přestože v praxi bývají hlavními kritiky nedostatků legitimacy vlády, nikoliv občané jakožto adresáti norem. Autor však svá tvrzení bohužel nedokládá žádnými empirickými

²⁶ Blíže k pojetí mezinárodního konstitucionalismu a proměně role národního státu v mezinárodním systému srov. např. Habermas (2008: 444), Kumm (2004) nebo Stone Sweet (2009).

fakty, které by ukazovaly postoj občanské společnosti a nevládních organizací vůči mezinárodním lidskoprávním režimům.

Konečně, Andreas Føllesdal se pokouší alespoň o částečnou obranu mezinárodního soudního přezkumu u rozvinutých demokracií, konkrétně na případu ESLP. Kritika demokratického deficitu štrasburského soudu zaznívá zejména ze strany konsolidovaných demokracií, typicky ze Spojeného království nebo skandinávských zemí, které však mají s dodržováním Úmluvy pouze minimální problémy. Føllesdal (2013: 273) uvádí, že v roce 2011 byly severské země a Spojené království, které představují přibližně 10,7 % celkové populace zemí Rady Evropy, odpovědný pouze za 1,5 % porušení Úmluvy. Føllesdal (2013: 289–291) nepopírá, že mnoho obav a kritiky, které se pojí s expanzivním výkladem Úmluvy štrasburským soudem, má opodstatnění. Tyto jsou totiž jen logickým důsledkem přesunu rozhodování mnoha politických otázek na nadnárodní, navíc soudní úroveň. Judikovaná zásadní témata totiž tradičně náležejí národnímu zákonodárci, který by měl být lépe posoudit vhodnost řešení kontroverzních společenských témat pro dané prostředí a také reflektovat vůli většiny. Otázky vzbuzuje také výběr mezinárodních soudců,²⁷ a to zejména jejich kvalifikace, odbornost nebo i pouhá způsobilost rozhodovat o otázkách spjatých se společenským vývojem daného státu. Føllesdal (2013: 289–291) nicméně rovněž upozorňuje, že obavy spojené s demokratickým deficitem rozhodování ESLP, byť mnohdy oprávněné, jsou často též přehnané. Zdůrazňuje, že ESLP představuje pouze mírný model soudního přezkumu, kdy mezinárodní soud není nadán pravomocí prohlásit vnitrostátní zákonnou úpravu za neplatnou nebo ji měnit. Štrasburský soud může pouze interpretovat Úmluvu a konstatovat nesoulad jejího výkladu s vnitrostátní praxí. Ve srovnání s tradiční debatou o demokratickém deficitu nadnárodních organizací jsou tak u ESLP jakožto soudního orgánu pouze velmi malá rizika ohrožení státní suverenity, navíc zanedbatelná s celkovými zisky a výhodami, která zemím fungování systému přináší. Podobně jako Waldron (2005; 2011) také Føllesdal (2013: 294) zdůrazňuje, že slabá forma soudního přezkumu prostřednictvím štrasburského soudu funguje jako pojistka, nikoliv náhrada za demokratickou deliberaci proti zákonodárci, který může selhat v posouzení všech hledisek a dopadů navrhované právní úpravy, opomenout jiné závazky nebo prosadit vlastní preference a názory společenské většiny před ochranou práv jednotlivců či menšin.

S otázkou podstaty legitimacy mezinárodních lidskoprávních institucí je potíž – dokonce i autoři v rámci jedné publikace si navzájem relativně často odporují. Zatímco v úvodu editorský tým tvrdí, že většina legitimizačních debat neproblematizuje obsah a normativní hodnotu lidských práv, nýbrž jen jejich procedurální garanci (Føllesdal, Karlsson a Ulfstein 2013: 1–31), tak Ian Hurd (2013: 165–189) v kapitole zabývající se debatami v USA nebo Bellamy (2013: 243–271) a Føllesdal (2013: 272–299) při rozboru nové kontroverzní judikatury ESLP vlastně poskytují empirická zjištění svědčící o opaku. Zejména Hurd upozorňuje na nevyhnutelné propojení kontroverzí spojených s obsahem lidských práv a subjektem, který tento obsah definuje (Hurd 2013: 184).

4. Kritika výzkumu mezinárodních lidskoprávních režimů

Poslední společně kritizované téma představuje způsob, jak se zkoumají mezinárodní lidská práva. Začneme „velkou“ historickou kritikou od S. Moyna, kterou doplníme dílčími poukazy na

²⁷ K výběru soudců mezinárodních soudů srov. např. Bobek (2015).

nesrovnalostí ve výběru výzkumů používaných E. Posnerem a přínosem autorů metodologických kapitol v knize *The Persistent Power of Human Rights*.

Moyn dosti nekompromisně předestírá, že argumenty o historii vždy slouží přítomnosti, jelikož jsou pokaždé motivovány současnými zájmy. Historii píše současníci a těm také dává smysl (Moyn 2014b: xii–xiii). Moyn nicméně nabádá historiky lidských práv, aby si nepřizpůsobovali minulost svým tužbám a nesnažili se tvářit, jako kdyby mezinárodní lidskoprávní hnutí existovalo déle než pár desetiletí. Moyn namísto „přikrašlování“ lidskoprávní historie vyzývá, abychom lidská práva v jejich specifických současných konotacích vnímali jako produkty dnešní doby, které nicméně čerpají z předchozího jazyka a praktik (Moyn 2014b: 17–18). Moyn si všímá, jak se psaní lidskoprávní historie protíná s politikou liberálního internacionalismu, který povstal z hrůz vietnamské války v období hledání nové geopolitické role pro Spojené státy, a poukazuje, jak se tiše „zapomnělo“ na primárně etatistické a národovecké konotace, které s lidskými právy souvisejí (Moyn 2014b: xiii–xvii).

Moyn také kritizuje poměrně rozšířený přístup, který k lidským právům přistupuje jako k mase idejí jakoby izolovaných od historie, čekajících jen na to, až budou objeveny. V tomto duchu Moyn kárá ty historiky, kteří se obracejí do minulosti (například k idejím F. D. Roosevelta) a retrospektivně vybírají z dnešního pohledu milníky, jež však ve své době zůstávaly spíše marginálními (Moyn 2014b: 17–18). Moynův „revizní“ přístup si pochopitelně vysloužil vlnu kritiky. Už po vydání knihy *The Last Utopia* se vůči jeho ameriko-centrickému odmítání lidských práv před obdobím 70. let postavila například právní historička Jenny S. Martinez (2012: 237), jež upozorňuje, že myšlenky nevznikají jen tak z ničeho, ale že minulost nám poskytuje slovní zásobu, která ovlivňuje, jak přemýšlíme o problémech. Lidská práva by se podle ní v 70. letech minulého století jako globální diskurz neobjevila, kdyby již neexistovaly nějaké základy, na nichž by mohl vyrůst. Obdobně Robin Blackburn (2011) Moynovi vyčítá, že se až příliš soustředí na 70. léta minulého století a nevidí delší historickou tradici ideje lidských práv, ani některé důležité dějinné procesy – například protirasistický komponent bojů proti imperialismu a kolonialismu, který mocně odkazoval na lidská práva. Moyn dále obecně nepřikládá valného významu Všeobecné deklaraci lidských práv, přičemž zejména právníci zdokumentovali její inspirační působení pro mnoho nových úmluv, listin práv a ústav, jakož i pro interpretační praxi soudů (Hannum 1995: 3, Melber 2015). Stejně tak nelze podceňovat vliv Všeobecné deklarace na tvorbu (právně závazných) mezinárodních paktů z roku 1966. Vedle faktografické se objevuje též kritika ideová, například Ardevan Yaghoubi (2014) vidí hlavní nedostatek v Moynově realismu, který redukuje politiku na bitevní pole a neposkytuje normativní důvody, proč bychom měli zastávat tu či onu pozici.

Posner se obecně staví k přínosu lidskoprávních úmluv skepticky, nicméně připouští, že alespoň nějaký vliv patrně měly (Posner 2014: 24). Obratem však dodává, že za zlepšením lidskoprávní situace stejně tak mohly být třeba ekonomický růst či pád komunismu. Případně, nadhazuje Posner, tím, že se vlády soustředily na vylepšení jistých lidskoprávních závazků, mohly utrpět jiné důležité oblasti veřejného zájmu, nebo jen represe začala využívat méně viditelných prostředků k dosažení svých zájmů, což však žádné studie nezachycují (Posner 2014: 78).

Respektovaná odbornice Beth Simmons (2015) Posnerovi zazlívá, že se zaměřuje příliš na státy a mezinárodní instituce, avšak opomíjí interakce mezi subjekty lidských práv, typicky občany a nevládními organizacemi, a vládami na vnitrostátní úrovni. Přitom právě u těchto aktérů můžeme zaznamenat nejvýznamnější přínos lidskoprávních úmluv, jelikož tito je posléze aktivní využívají ve vnitrostátním zápolení proti neliberální vládnoucí moci.

Právě Simmons je ze svých dřívějších zásadních prací s výzkumným terénem již dokonale obeznámena a v rámci publikace *The Persistent Power of Human Rights* přesvědčivě poukázala na přednosti, nedostatky a bílá místa dosavadního stavu poznání. Simmons (2013: 59) upozorňuje například na skutečnost, že dosavadní kvantitativní výzkumy se zaměřovaly jen na několik klíčových práv a nezkoumaly celý soubor lidských práv. K tomu můžeme dodat, že nedostatečným výzkumným pokrytím trpí zejména sociální práva, která nebývají v systematictějších kvantitativních výzkumech pokryta takřka vůbec.

Z celého souboru čtyř rozebíraných knih působí právě *The Persistent Power of Human Rights* jako komplexně nejpropracovanější a co do výzkumného designu nejpersvědčivější. Tomu ostatně nahrává skutečnost, že dílo editorského kolektivu Risse, Ropp a Sikkink (2013) má od začátku tuto ambici, zatímco ostatní zařazené publikace výzkumnou (empirickou) rigoróznost poněkud upozaďují, případně se uplatňuje pouze subsidiárně. Ještě vyšší kvalité knihy svědčí, že v mezidobí se vedle rozvoje kvantitativních metod rovněž významně sofistikovaly kvalitativní přístupy a rozšířily se možnosti případových studií (viz např. George a Bennett 2005). Autoři proto v návaznosti na tyto proměny výzkumných možností litují několika slabín původního modelu (z knihy *The Power of Human Rights*), k nimž patří nedostatečná specifikace procesů a podmínek rozsahu, skrze něž a v jejichž rámci se státy a soukromí aktéři měly posunout od uzavření lidskoprávních závazků k jejich skutečnému dodržování. Risse, Ropp, Sikkink a kolektiv dále přiznávají, že jejich původní model počítal s fungujícími státy, nicméně v mezidobí se jako velký problém vynořil fenomén omezené státnosti, kdy centrální moc (nedobrovolně) nekontroluje území státu. Stejně tak nebyl model připraven pro situace, kdy liberální demokratické státy nesetrvávají v již dosažené nejvyšší fázi, ale sklouzávají směrem zpět do nižších lidskoprávních stádií – jako například Spojené státy americké v souvislosti s používáním mučení během tzv. boje proti terorismu. Jednoduše řečeno, v atmosféře lidskoprávně nadějného období po konci studené války autoři očekávali, že bude docházet k lineárnímu pohybu směrem ke zlepšování kvality lidských práv, a nikoliv k zastávkám či dokonce sklouznutí zpět.²⁸ V souvislosti s těmito deficity autorský kolektiv v nové knize *The Persistent Power of Human Rights* poukazuje na nedostatky předchozí publikace (*The Power of Human Rights*) a přesouvá pozornost ke zodpovězení otázky, za jakých podmínek a skrze jaké mechanismy se aktéři dostanou z fáze přihlášení se k závazkům k jejich dodržování.

K zajímavým aspektům knihy *The Persistent Power of Human Rights* patří zařazení metodologicky orientovaných kapitol, které na rozdíl od Posnera nevybírají zejména výzkumy, jež podporují autorem preferovanou pozici, ale snaží se zhodnotit výzkumné pole jako celek. Na přehledovou kapitolu Beth Simmons, o níž se zmiňujeme výše, navazuje pojednání Xinyuan Dai (2013) zaměřující se na kvantitativní výzkumy. Taková kapitola je rozhodně vítaným počinem, neboť již před více lety Hafner-Burton a Ron (2009) upozorňovali na rozdíly mezi kvantitativními a kvalitativními výzkumy. Kvantitativní šetření byla vůči zásadnějšímu působení mezinárodních lidskoprávních režimů skeptická, zatímco výstupy založené na kvalitativním přístupu vliv lidskoprávních režimů viděla mnohem pozitivněji, když upozorňovala na některé proměnné či spíše procesy, jež na kvantitativních metodách postavené publikace nezohledňovaly.²⁹ Risse a Ropp (2013) se pokoušejí odhalit a překonat rozkol ve výsledcích obou výzkumných „kultur“, přičemž Dai se ve své kapitole soustřeďuje na slabiny kvantitativních přístupů ve výzkumu

²⁸ Lidskoprávní optimismus zpočátku převládá navzdory hrůzným událostem z Afriky a Balkánu.

²⁹ Simmons (2013: 58–59) je v tomto ohledu poněkud opatrnější, když upozorňuje, že se kvantitativní výzkumy odklánějí od předchozí „obsese“ globálními trendy a sestupují na nižší úroveň. Když se okruh zkoumaných jednotek zúží použitím podmínek rozsahu (*scope conditions*), pak se výsledky kvalitativních a kvantitativních výzkumů přibližují.

lidskoprávních úmluv. Dai (2013: 90–94) konkrétně kritizuje nesrovnalosti, jež mohou vyvěrat z nedostatků týkajících se jednak indikátorů a zdrojů dat či rozdílného pokrytí sledovaných práv, a jednak také z konceptuálních problémů, zejména z různého vymezení pojmu dodržování (*compliance*). Obdobně jako Simmons (2013), a rozdílně od pesimistického Posnera, Dai (2013: 102) píše, že lidskoprávní úmluvy mohou mít za určitých podmínek významné dopady na politickou mobilizaci. Což ale samozřejmě neznamená, že mají pozitivní účinky vždy a všude, stejně jako to neznamená, že je nemají nikdy a nikde.

5. Závěr

Výzkum lidských práv se rozvíjí jak co do šířky témat a problémů, tak hloubky jejich rozpracování. Snad nejdůležitější aspekt nových knih o mezinárodních lidských právech však představuje rozmanitost disciplinárních přístupů k tématu, která s sebou přinesla též nové metody a žánry. Po přelomu tisíciletí po vyprchání nadšení z konce studené války a optimistickém očekávání „lepšího světa“ nastala fáze vystrízlivění a začala se častěji objevovat negativní pojednání o mezinárodních lidskoprávních režimech. Nová kritika mezinárodních lidských práv však zůstává značně fragmentovaná. Zatímco někteří kritici tvrdí, že mezinárodní orgány nepřináší zvýšenou kvalitu ochrany lidských práv či ji dokonce ani přinést nemohou (tedy podrobují mezinárodní režimy funkční kritice), jiní zpochybňují samotnou existenci mezinárodních lidskoprávních režimů a delegaci ochrany lidských práv na mezinárodní úroveň s ohledem na její nedostatečnou demokratickou legitimitu (tj. normativní kritika napadající samotnou ideu mezinárodních lidskoprávních režimů). Rozlišení ideového základu jednotlivých kritických pozic je důležité pro identifikaci způsobu, jak na tuto kritiku odpovědět: Jen pokud rozeznáme, jaké nedostatky se přesně kritizují, tak můžeme formulovat návrhy reformy mezinárodních lidskoprávních těles či celého konceptu mezinárodní lidskoprávní ochrany, a tak se s nedostatky vypořádat. Celá řada kritických postojů však argumenty vycházející z odlišných pozic a odlišného teoretického základu nevhodně promíchává a zaměňuje, čímž právě brání jednoznačné reakci či odpovědi na vznesenou kritiku.

Čtyři publikace sloužící jako základ recenzní eseje představují všechny hlavní pozice, z nichž současní kritici mezinárodní ochrany lidských práv vystupují. V rámci publikací jsme identifikovali tři hlavní okruhy kritiky: (1) kritiku existence, obsahu a nastavení mezinárodních lidskoprávních režimů, (2) kritiku funkčnosti mezinárodních lidskoprávních těles, a (3) kritiku deficitů současného empirického výzkumu činnosti mezinárodních lidskoprávních těles.

Nejintenzivnější útok představuje postoj zpochybňující existenci a legitimitu mezinárodních lidských práv jako takových, čemuž se nejvíce blíží Eric Posner. Jeho námitka, že lokální vlády znají nejlépe místní kontext a vědí, jaká konkrétní řešení jsou za situace vágnosti či dokonce rozpornosti některých ustanovení úmluv pro blaho obyvatel nejvhodnější, zapadá do nekončící debaty mezi univerzalisty a relativisty. Posner navíc naráží na zcela základní spor točící se kolem judicializace a přenositelnosti jistých politických a sociálních témat z legislativních a exekutivních orgánů na soudní. Debatě o legitimitě mezinárodních lidskoprávních soudů tak hrozí replikace již dlouhá desetiletí se táhnoucího sporu mezi příznivci soudního přezkumu a jeho odpůrci. Pokud je pro libovolného autora klíčovou charakteristikou subjektu, který má autoritativně stanovovat pravidla chování, jeho přímá demokratická legitimita (typicky volení reprezentanti občanů), pak zřejmě klasické argumenty o prospěšnosti ústavních soudců jako ochránců práv a zejména menšin neuspějí, tím spíše, když se jedná o soud mezinárodní úrovně.

Tematicky odlišná, nicméně pro svou ideologicky podmíněnou vzdálenost názorů rovněž stěží řešitelná, je stížnost Samuela Moyna (2014a, 2014b) vůči současnému obsahu mezinárodních lidských práv, která se podle něj příliš zaměřují na první generaci práv a upozad'ují práva sociální. Spor ohledně toho, zda jsou sociální práva „pravá“ lidská práva, se již vede několik desetiletí a nezdá se, že by byl uspokojivě vyřešen. Zatímco Posnerovi se příliš nezamlouvá kvůli nedostatku demokratické legitimacy existence mezinárodního práva, případně jeho některých rysů (vágnost, potenciální kontradikce některých ustanovení), Moyn by zřejmě byl schopen tyto „nedostatky“ přejít, pokud by se více akcentovala welfaristická složka lidských práv.

Autorský kolektiv Føllesdal, Schaffer, Ulfstein a další přináší do této debaty zajímavé hledisko, když zdůrazňují právě nutnost odlišení mezi kritikou mezinárodních lidských práv jako takových (a kritikou nezpochybňující mezinárodní lidská práva, ale „pouze“ povahu a procesní pravomoc mezinárodních těles coby jejich garantů.

Druhý velký tematický okruh představuje funkční rovina mezinárodních lidskoprávních režimů, přičemž kritické ohlasy patřící do tohoto okruhu poukazují na fungování mezinárodních lidskoprávních těles a zejména na expanzivní výklad ustanovení lidskoprávních úmluv. Jak již bylo zmíněno, řada autorů kritizujících efektivitu a funkčnost mezinárodní lidskoprávní ochrany (a tedy i její vynutitelnost) je v schizofrenním postavení, jelikož jedním dechem mezinárodním tělesům vyčítá, že si usurpují příliš mnoho pravomocí, ale zároveň že jsou neefektivní. Na protichůdnost těchto argumentů upozorňoval opět autorský tým kolem Føllesdala, Schaffera a Ulfsteina, který se ptá, z čeho pak plynou všechny obavy o legitimitu a národní suverenitu, pokud jsou mezinárodní lidskoprávní orgány bezzubé? Rovněž tak lze polemizovat s tvrzeními, že kontroverzní případy nedodržování mezinárodních lidskoprávních norem, nebo naopak dostatečná úroveň garance lidských práv v určitých státech by měly zcela ochromit existenci mezinárodních lidskoprávních soudů. Funkčnost mezinárodních lidskoprávních těles (konkrétně například ESLP) by neměla být hodnocena na základě exemplárního vyzdvižení omezeného množství jedinečných (obvykle deviantních) případů, v nichž došlo k neuposlechnutí mezinárodního soudu. Stejně tak nesmí být hodnocena pouze mírou překonávání nekompatibility mezi vnitrostátními a mezinárodními normami a praxí. Existence mezinárodních lidskoprávních režimů sleduje vícero cílů než jen bezprostřední odstrašení od porušování daných norem, a to třeba sociální učení a šíření norem, která jsou kritickou literaturou obvykle opomíjena. Právě pro šíření lidskoprávní praxe vzájemným učením se a přebíráním vzorců chování má však zapojení států s dobrou „lidskoprávní výkonností“ do mezinárodních lidskoprávních režimů stěžejní význam.

Tyto poznámky nás přivádí k reflexi posledního okruhu kritických argumentů, a to argumentů směřujících proti nedostatkům současného poznání a empirického výzkumu, zastoupené zejména autorskými týmy pod vedením Risseho, Roppa a Sikkink, a Føllesdala, Schaffera a Ulfsteina. Původní kvantitativní výzkumy zohledňovaly pouze vliv mezinárodních lidskoprávních režimů na předem stanovené proměnné, tudíž nemohly postřehnout jiné pozitivní (či negativní) důsledky, které působení mezinárodních lidských práv mohlo přinést. Stoupající využívání kombinace kvalitativních a kvantitativních metod může napomoci ke kvalitnějšímu zodpovězení otázek ohledně působení mezinárodních lidskoprávních režimů. Pokud bude pokračovat trend stále se zvyšující propracovanosti výzkumu, a to jak kvalitativního, tak kvantitativního, může dojít k „přelití“ nabytých poznatků ohledně dopadu působení mezinárodních lidskoprávních režimů do „vyšších“ tematických okruhů. Daty, argumenty, metodami a teorií podložená zjištění by tedy následně mohla informovat postoje jednotlivých autorů ohledně otázek samotné legitimacy mezinárodních režimů, jejich obsahu, nastavení a

působení, jelikož ti by ve světle nových poznatků mohli shledat svá předchozí stanoviska neudržitelnými.

6. Seznam literatury

- Alston, Philip (2013): „Does the Past Matter? On the Origins of Human Rights.“ *Harvard Law Review* 126(7): 2043–2479.
- Aust, Anthony. *Modern Treaty Law and Practice*. 3. vydání, Cambridge: Cambridge University Press.
- Baroš, Jiří a Pavel Dufek (2014a): „Filosofické prameny lidských práv“. In: Dufek, Pavel, Hubert Smekal a kol., *Lidská práva v mezinárodní politice*. Praha: Wolters Kluwer, 27–56.
- Baroš, Jiří a Pavel Dufek (2014b): „Lidská práva: základní pojmosloví“. In: Dufek, Pavel, Hubert Smekal a kol., *Lidská práva v mezinárodní politice*. Praha: Wolters Kluwer, 57–86.
- Bates, Elizabeth Stubbins (2014): „Sophisticated Constructivism in Human Rights Compliance Theory.“ *European Journal of International Law* 25(4): 1169–1182.
- Bellamy, Richard (2013): „The democratic legitimacy of international human rights conventions: political constitutionalism and the Hirst case“. In: Føllesdal, Andreas, Johan Karlsson Schaffer a Geir Ulfstein (eds.), *The Legitimacy of International Human Rights Regimes: Legal, Political and Philosophical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 243–271.
- Besson, Samantha (2013): „The legitimate authority of international human rights“. In: Føllesdal, Andreas, Johan Karlsson Schaffer a Geir Ulfstein (eds.), *The Legitimacy of International Human Rights Regimes: Legal, Political and Philosophical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 32–83.
- Blackburn, Robin (2011): „Reclaiming human rights.“ *New Left Review* 69(3): 126–138.
- Bobek, Michal (2015): *Selecting Europe's Judges. A Critical Review of the Appointment Procedures to the European Courts*. Oxford: Oxford University Press.
- Börzel, Tanja A. a Thomas Risse (2013): „Human rights in areas of limited statehood: the new agenda“. In: Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (eds.), *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press, 63–84.
- Çali, Başak (2013): „The legitimacy of international interpretive authorities for human rights treaties: an indirect-instrumentalist defence.“ In: Føllesdal, Andreas, Johan Karlsson Schaffer a Geir Ulfstein (eds.), *The Legitimacy of International Human Rights Regimes: Legal, Political and Philosophical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 141–164.
- Campbell, Tom, Keith D. Ewing a Adam Tomkins (2001): *Sceptical Essays on Human Rights*. Oxford: Oxford University Press.
- Campbell, Tom, Keith D. Ewing a Adam Tomkins (2011): *The Legal Protection of Human Rights: Sceptical Essays*. Oxford: Oxford University Press.
- Dai, Xinyuan (2013): „The „compliance gap“ and the efficacy of international human rights institutions“. In: Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (eds.), *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press, 85–102.
- Dobson, Lynn (2013): „Legitimacy, institutional power, and international human rights institutions: a conceptual enquiry“. In: Føllesdal, Andreas, Johan Karlsson Schaffer a Geir Ulfstein (eds.), *The Legitimacy of International Human Rights Regimes: Legal, Political and Philosophical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 190–212.
- Fearon, James, a Alexander Wendt (2002): „Rationalism v. constructivism: a skeptical view“. In: edited by Carlsnaes, Walter (ed.), *Handbook of International Relations*, Londýn: Sage, 52–72.
- Fischer-Lescano, Andreas a Gunther Teubner (2004): „The legitimacy of International Law and the Role of the State“. *Michigan Journal of International Law* 25: 1047–1058.

Føllesdal, Andreas (2013): „Much ado about nothing? International judicial review of human rights in well-functioning democracies“. In: Føllesdal, Andreas, Johan Karlsson Schaffer a Geir Ulfstein (eds.), *The Legitimacy of International Human Rights Regimes: Legal, Political and Philosophical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 272–299.

Føllesdal, Andreas (2013): „The Legitimacy Deficits of the Human Rights Judiciary. Elements and Implications of a Normative Theory“. *Theoretical Inquiries in Law* 14: 339–360.

Fukuyama, Francis (2015): „Why is democracy performing so poorly?“. *Journal of Democracy* (26)1: 11–20.

George, Alexander L. a Andrew Bennett (2005): *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press.

Goldsmith, Jack L. a Eric A. Posner (2005): *The Limits of International Law*. Oxford: Oxford University Press.

Goodman, Ryan a Derek Jinks (2013): „Social mechanisms to promote international human rights: complementary or contradictory?“. In: Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (eds.), *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press, 103–122.

Günther, Klaus (1999): „The Legacies of Injustice and Fear: A European Approach to Human Rights and their Effects on Political Culture“. In: Philip Alston (ed.), *The EU and Human Rights*. Oxford: Oxford University Press, 117–144.

Guzman, Andrew (2008). *How International Law Works : A Rational Choice Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Habermas, Jürgen (2008): „Constitutionalisation of International Law and the Legitimation Problems of a Constitution for World Society“. *Constellations* 15: 444–445.

Hafner-Burton, Emilie M. a James Ron (2009): „Seeing Double. Human Rights Impact through Qualitative and Quantitative Eyes“. *World Politics* 61(2): 360–401.

Hafner-Burton, Emilie M., Kiyoteru Tsutsui (2005): „Human Rights in a Globalizing World: The Paradox of Empty Promises“. *American Journal of Sociology* 110(5): 1373–1411.

Hannum, Hurst (1995): „The Status of the Universal Declaration of Human Rights in National and International Law“. *Georgia Journal of International and Comparative Law* 25(1–2) 287–397.

Hannum, Hurst (2015): „Book Review of Eric Posner, the Twilight of Human Rights Law“. *Human Rights Quarterly* 37(4): 1105–1109.

Henkin, Louis (1990): *The Age of Rights*. New York: Columbia University Press.

Hessler, Kristen (2013): „Equality, human rights, and political legitimacy“. In: Føllesdal, Andreas, Johan Karlsson Schaffer a Geir Ulfstein (eds.): *The Legitimacy of International Human Rights Regimes: Legal, Political and Philosophical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 117–140.

Hughes, David (2015): „Book Review: The Twilight of Human Rights Law“. *Canadian Journal of Human Rights* 4(2): 291–299.

Hurd, Ian (2013): „Torture and the politics of legitimation in international law“. In: Føllesdal, Andreas, Johan Karlsson Schaffer a Geir Ulfstein (eds.), *The Legitimacy of International Human Rights Regimes: Legal, Political and Philosophical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 165–189.

Jellinek, Georg (1901): *The Declaration of the Rights of Man and of Citizens*. New York: Henry Holt and Company.

Jetschke, Anja a Andrea Liese (2013): „The power of human rights a decade after: from euphoria to contestation?“. In: Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (eds.), *The Persistent*

- Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press, 26–42.
- King, Michael a Chris Thornhill (2006): *Lubmann on Law on Politics: A Critical Appraisals and Applications*. Oxford: Hart Publishing.
- Kinzelbach, Katrin (2013): „Resisting the power of human rights: the People’s Republic of China“. In: Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (eds.), *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press, 164–181.
- Kumm, Mattias (2004). „The Legitimacy of International Law: A Constitutionalist Framework of Analysis“. *The European Journal of International Law* 15(5): 907–931.
- Lehners, Jean-Paul (2014): „Pleading for a New History of Human Rights.“ In: Anja Mihr a Mark Gibney (eds.), *The SAGE Handbook of Human Rights: Two Volume Set*. Londýn: SAGE Publications, 22–38.
- Martinez, Jenny S. (2012): „Human Rights and History.“ *Harvard Law Review Forum* 126: 221–240.
- Meckled-García, Saladin a Başak Cali (2006). *The legalization of human rights: multidisciplinary perspectives on human rights and human rights law*. Oxon: Routledge,
- Melber, Henning (2015): „Review of Moyn, Samuel, Human Rights and the Uses of History“. *H-Diplo, H-Net Reviews*, online (<http://www.h-net.org/reviews/showrev.php?id=42331>), [ověřeno k 10. prosinci 2016].
- Meyer, John W. et al. (1997): „World Society and the Nation-State“. *American Journal of Sociology*, 103(1): 144–181.
- Moravcsik, Andrew (2000): „The Origins of Human Rights Regimes: Democratic Delegation in Postwar Europe“. *International Organization*, 54(2): 217–252.
- Moyn, Samuel (2010): *The Last Utopia. Human Rights in History*. Londýn a Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Moyn, Samuel (2014a): "A powerless companion: human rights in the age of neoliberalism." *Law and Contemporary Problems*, 77(4): 147–169.
- Moyn, Samuel (2014b): *Human Rights and the Uses of History*. Londýn: Verso.
- Neumayer, Eric (2007): „Qualified Ratification: Explaining Reservations to International Human Rights Treaties.“. *The Journal of Legal Studies*, 36(2): 397–429.
- Posner, Eric A. (2014): *The Twilight of Human Rights Law*. New Yor, NY: Oxford University Press.
- Posner, Eric A. a Miguel F. P. de Figueiredo (2005): „Is the International Court of Justice Biased?“ *Journal of Legal Studies* 34: 599–630.
- Pospíšil, Ivo, Tomáš Langášek, Vojtěch Šimíček, Eliška Wagnerová a kol. (2011): *Listina základních práv EU – komentář*. ASPI Wolters Kluwer.
- Risse, Thomas a Stephen C. Ropp (2013): „Introduction and overview“. In: Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (eds.), *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–25.
- Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (1999): *The Power of Human Rights. International Norms and Domestic Change*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (2013): *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schaffer, Johan Karlsson, Andreas Føllesdal a Geir Ulfstein (2013): „International human rights and the challenge of legitimacy“, In: Føllesdal, Andreas, Johan Karlsson Schaffer a Geir Ulfstein (eds.): *The Legitimacy of International Human Rights Regimes: Legal, Political and Philosophical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–31.

- Sikkink, Kathryn (2013): „The United States and Torture: does the spiral model work?“. In: Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (eds.), *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press, 145–163.
- Simmons, Beth A (2009): *Mobilizing for Human Rights: International Law and Domestic Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Simmons, Beth A. (2013): „From ratification to compliance gap: quantitative evidence on the spiral model“. In: Risse, Thomas, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (eds.), *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press, 43–60.
- Simmons, Beth A. (2015): „What’s Right with Human Rights“. *Democracy* 35, online (<http://democracyjournal.org/magazine/35/whats-right-with-human-rights/>), [ověřeno k 5. prosinci 2016].
- Smekal, Hubert (2013): *Lidská práva. Ideje, trendy, výzvy a nástrahy*. Brno: Masarykova univerzita.
- Smekal, Hubert a kol. (2016): *Making Sense of Human Rights Commitments: A Study of Two Emerging European Democracies*. Brno: MUNI Press.
- Steiner, Henry, Philip Alston a Ryan Goodman (2007). *International Human Rights in Context: Law, Politics, Morals*. 3. vydání, Oxford: Oxford University Press.
- Stone Sweet, Alec (2009): „Constitutionalism, Legal Pluralism, and International Regimes“. *Indiana Journal of Global Legal Studies* 16(2): 621–645.
- Thomas, Daniel C. (2007): *Helsinský efekt – mezinárodní zásady, lidská práva a zánik komunismu*. Praha: Academia.
- Thomas, Daniel C. (2007): „The Helsinki accords and political change in Eastern Europe.“ In: Thomas Risse, Stephen C. Ropp a Kathryn Sikkink (eds.), *The Persistent Power of Human Rights: From Commitment to Compliance*. Cambridge: Cambridge University Press, 205–233.
- Týč, Vladimír, Linda Janků a Katarína Šipulová (2014): „Reservations to Human Rights Treaties: A Case Study on the Practice of Czechoslovakia and Its Successor States.“ *International Community Law Review* 16(3) 371–398.
- Waldron, Jeremy (2011): „Are Sovereigns Entitled to the Benefits of the International Rule of Law?“ *The European Journal of International Law* 22 (2): 315-343.
- Wheatley, Steven (2013): „On the legitimate authority of international human rights bodies.“ In: Føllesdal, Andreas, Johan Karlsson Schaffer a Geir Ulfstein (eds.): *The Legitimacy of International Human Rights Regimes: Legal, Political and Philosophical Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 84–116.
- Williams, Raymond (1988): *Keywords*. Londýn: Fontana Press.
- Yaghoubi, Ardevan (2014): „Something Fishy: the Politics of Human Rights History“. *The Oxonian Review* 25(4), online (<http://www.oxonianreview.org/wp/something-fishy-the-politics-of-human-rights-history/>), [ověřeno k 5. prosinci 2016].
- Zaremby, Justin (2012): „On the Uses and Disadvantages of History for Human Rights Law: Reading Samuel Moyn's *The Last Utopia: Human Rights in History*.“ *Yale Human Rights and Development Journal* 15(1): 155–177.

* * *